

**Gazdálkodástani
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

László Norbert

Cash flow kimutatások a számviteli beszámolókbán

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Bosnyák János, Ph.D

egyetemi docens

Pavlik Livia, Ph.D

egyetemi docens

Budapest, 2013

Vezetői Számvitel Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

László Norbert

Cash flow kimutatások a számviteli beszámolókbán

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Bosnyák János, Ph.D

egyetemi docens

Pavlik Lívია, Ph.D

egyetemi docens

© László Norbert

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	3
1. A kutatás célja és előzményei	4
2. A kutatás hipotéziseinek megalapozása és megfogalmazása	7
3. A felhasznált módszerek és az értekezés eredményei	10
4. Következtetések összegzése	16
5. A tézisgyűjteményben szereplő hivatkozások	18
6. Az értekezés témakörével kapcsolatos saját publikációk	19

1. A kutatás célja és előzményei

A pénzügyi beszámolóban megjelenő Cash flow kimutatás szabályozása viszonylag fiatal múltra tekinthet vissza, hiszen az e területen élen járó angolszász országokban is csak mintegy húsz éve írják elő kötelező használatát. Azonban e rövid idő is elég volt ahhoz, hogy elterjedjen a világon és egyre több országban jelenjen meg a pénzügyi beszámolás kötelező elemeként. Ez főként a nagyobb vállalkozásokra igaz, mivel a kisebb cégeknél jellemzően a Cash flow kimutatás összeállításától már eltekintenek az egyszerűsítés jegyében. Az egyes országok Cash flow kimutatás szabályozásai főbb vonalakban megegyeznek, a nemzetközi kutatások is azt bizonyítják, hogy a számviteli standardok közül itt találhatóak a legkisebb eltérések, azonban ha a részletekbe is belemélyülünk, akkor a felszínre kerülnek kisebb-nagyobb, a nemzeti sajátosságok alapján kialakuló különbségek.

Az értekezésben a profitorientált vállalkozások számviteli beszámolójában megjelenő Cash flow kimutatással foglalkozom. A vállalkozásoknál további megkötést teszek, hogy nem speciális ágazatban működnek (például hitelintézetek, biztosító társaságok, államigazgatási szervek), mivel ezek a szervezetek a pénzáramlás szempontjából részben másként viselkednek. A Cash flow kimutatásokból elsősorban a nyilvános általános célú számviteli beszámolóban szereplő változatokkal foglalkozom, s a téma lehatárolásából adódóan nem térek ki a más célú (például belső számviteli vagy pénzügyi) Cash flow kimutatásokra. A kutatási témát három részterületre bontottan vizsgáltam: 1) érdekhordozói információigények, 2) szabályozások és alkalmazott gyakorlat, 3) cash flow adatok információértéke. Mindegyik esetben szükséges az elméleti háttér, a jelenlegi gyakorlat, illetve a korábbi kutatások bemutatása. A disszertáció felépítésében ez utóbbi tagolás kapott prioritást, s ezeken belül jelenik meg a vizsgált három részterület. Az így kialakult szerkezetet a következő bekezdések írják le.

Az első részben a téma elméleti háttérét tekintem át a vonatkozó szakirodalom feldolgozásán keresztül. Ennek során kitérek a közgazdasági és a számviteli értékfelfogásra, amely a teljesítményméréshez felhasználható eredmény és cash flow fogalmak értelmezésének levezetéséhez szükséges. Ezután a számviteli elméletek fejlődését taglalom, amely a pénzügyi beszámoltatás érdekhordozóinak igényeiből

levezetett információnyújtáshoz vezet el minket. A vállalkozás gazdálkodási körfolyamatán szemléltetve bemutatom a teljesítménymérés időzítési és összemérési problémáit, s összehasonlítom az elhatárolás elvű (accrual based accounting) és a pénzbázisú (cash based accounting) számvitelt, valamint a realizációs elvre épülő eredménykimutatást a Cash flow kimutatással. Végül a Cash flow kimutatások elméletével foglalkozom, általánosan bemutatva azt szabályfüggetlen környezetet feltételezve.

A második rész a felvázolt elmélet gyakorlati megvalósításáról szól, azaz az egyes országok és a nemzetközi számvitel (IAS/IFRS-ek) milyen szabályozást alakítottak ki a Cash flow kimutatásra. E terület főként az angolszász országokban tekinthet vissza nagyobb múltra – bár ez is csak néhány évtizedet jelent -, ebből adódóan az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság kiemelten szerepel az alkalmazott gyakorlat bemutatásánál, de természetesen a nemzetközi és a magyar számviteli vonatkozások is megjelennek. A múlt és a jelen szemléltetése mellett kitérek napjaink aktualitásaira is, például az IASB-FASB összehangolt, a pénzügyi beszámolás kimutatásaira vonatkozó felülvizsgálatára is (IASCF [2008], IFRS Foundation [2010]).

A témákhoz három terület empirikus kutatásait tekintem át: érdekhordozók és információs igényeik, számviteli beszámolók szabályozása, cash flow adatok információértéke.

Az egyes szabályrendszerek igyekeznek kerülni az érdekhordozók közötti prioritás nyílt kimondását, azonban a gyakorlat azt igazolja vissza, hogy elsősorban a tulajdonosokat tekintik a pénzügyi beszámolás fő címzettjeinek, s utánuk a másik forrásbiztosítók, a hitelezők szerepelnek (Benedict - Elliott [2001], Lakatos [2009]). A kisebb vállalkozásoknál az egyes érdekhordozói szerepek összemosódhatnak, de előfordulhat, hogy egy részük meg sem jelenik, így például, ha nincs hitelező, akkor a pénzügyi helyzet alakulását bemutató beszámolórészek – mint például a Cash flow kimutatás – iránt is kisebb az érdeklődés. A számviteli előírások vállalati méret alapú megkülönböztetése minden szabályozásban előkerül, ami a Cash flow kimutatásoknál többnyire azt jelenti, hogy a nagyobb vállalkozásoknak kötelező elkészíteniük azt, azonban a kisebbeknek nem.

Annak ellenére, hogy a világon mindenhol hasonló felhasználói igényeket kell a pénzügyi beszámoltatás keretében kielégíteni, a nemzeti sajátosságok jelentősen befolyásolják egy ország számviteli szabályrendszerének kialakulását. Ezen eltérések

alapján azonban jól hierarchizálható rendszerbe rendezhetőek az egyes nemzetek (Nobes – Parker [2008]). A globalizáció és a nemzetközi számvitel térhódításának köszönhetően az eltérések folyamatosan csökkennek (konvergencia, harmonizáció), s az egyik legkisebb különbséget a Cash flow kimutatások terén mutatták ki (Purvis – Gernon – Diamond [1998], Bae – Tan – Welker [2008], Beke [2010]). A nemzetközi számvitel térhódításával a szabályozásból eredő különbségek megszűnnek, azonban - a szabályozás bizonyos fokú szabadságából eredően – az alkalmazott gyakorlat mégsem vált egységessé, kisebb különbségek továbbra is megfigyelhetőek az egyes országok között (Nobes [2011]).

A cash flow adatok hasznosságával már az előtt foglalkoztak, hogy a Cash flow kimutatás a pénzügyi beszámolók részének kötelező elemévé vált volna (például Bowen – Burgstahler – Daley [1987]). A kutatások elsősorban a tőzsdei vállalkozások körére terjedtek ki, s főként az Amerikai Egyesült Államok vállalkozásait vették górcső alá. Mindegyik kutatás megállapította, hogy a cash flow adatok mérhető hasznossággal rendelkeznek, s javítják a gazdálkodóról készített jövőbeli becslések pontosságát.

Az értekezésemben az empirikus kutatások bemutatásához hasonlóan három területre állítottam fel hipotéziseimet. A korábbi kutatásokkal összehasonlítva egyrészt abban léptem tovább, hogy a magyar gyakorlatra még nem születtek ilyen jellegű elemzések (érdekhordozói igények és a magyar Cash flow szabályozás kapcsolata, illetve az eredmény és cash flow adatok részvényhozammal való összefüggése), másrészt a nemzetközi összehasonlítások széles körűek, de csak felszíni vizsgálatok voltak, míg itt egy szűkebb körű (csak cash flow témakörre korlátozott), de mélyebben a részletekbe menő elemzést hajtottam végre. A fejezetben bemutatom a hipotézisek teszteléséhez felhasználni kívánt adatgyűjtést és adatbázisokat, amelyeken matematikai-statisztikai módszerekkel teszteltem az állításokat.

A disszertáció céljaként tűztem ki, hogy hozzájáruljak a magyarországi Cash flow kimutatás szabályozásának és alkalmazott gyakorlatának a fejlesztéséhez. Az elemzések alapján levont következtetéseket és javaslatokat a záró fejezetben foglaltam össze.

2. A kutatás hipotéziseinek megalapozása és megfogalmazása

A Cash flow kimutatások összeállítása a felmérések szerint a gyakorlatban sok problémát okoz és esetenként a benne foglalt adatok megbízhatósága is megkérdőjelezhető, ezért a korrekt összeállítása sok erőforrást emészt fel. A költség-haszon összemérése elv alapján egy kimutatás akkor tekinthető hasznosnak, ha a felhasználóinál jelentkező hasznok meghaladják annak előállításának költségeit. A jelenlegi magyarországi szabályozás szerint csak az Éves beszámolóban kötelező a Cash flow kimutatás összeállítása, az egyszerűsített változatokban nem. Feltételezésem szerint a szabályozás összhangban van a hazai gyakorlattal, amelyet három alhipotézisre bontottan vizsgálok.

H1 hipotézis: A hazai szabályozás összhangban van az alkalmazott gyakorlattal, amely szerint csak a nagyobb vállalkozásoknál jelenik meg nagyobb mértékben olyan érdekhordozó, akinek többletinformációt nyújt a Számviteli beszámolóban lévő Cash flow kimutatás.

Első lépésben azt vizsgálom, hogy mely vállalkozásoknál milyen mértékben jelenik meg a hitelező mint érdekhordozó, aki a tulajdonos mellett az egyik kiemelt szereplő a vállalkozás pénzügyi helyzete alakulásának információigényében. Feltételezésem szerint a kisebb vállalkozásoknál ez kevésbé kerül elő, s a nagyobb vállalkozások esetében nagyobb a hitelezők jelentősége.

H1/a hipotézis: A hazai gyakorlatban a kisebb vállalkozások mérlegében szereplő hitelezői érdekhordozóra utaló idegen források mérlegfőösszeghez mért aránya szignifikáns eltérést mutat a nagyobb vállalkozásokétól.

A hatályos magyar szabályozás a Cash flow kimutatást csak az Éves beszámolót készítő vállalkozások számára írja elő kötelező beszámolóelemként. Az egyszerűsített éves beszámolót összeállítók esetében a kiegészítő mellékletben szintén számot kell adni a gazdálkodó pénzügyi helyzetéről, de erre módszertani megkötés nincs. Feltételezésem szerint az Egyszerűsített éves beszámolót készítők a pénzügyi helyzet bemutatására inkább csak egyszerűbb mutatószámokat használnak, és az összetettebb és

összeállítását tekintve költségesebb Cash flow kimutatás elkészítése nem jellemző rájuk.

H1/b hipotézis: A Cash flow kimutatás összeállítására nem kötelezett hazai vállalkozások a pénzügyi helyzetük kiegészítő mellékletében történő bemutatására jellemzően nem használják a Cash flow kimutatást.

A magyar Éves beszámoló kötelezően tartalmazza a mérleget, az eredménykimutatást és a kiegészítő mellékletet, illetve ez utóbbi részeként a Cash flow kimutatást is. A Cash flow kimutatás azonban csak akkor lehet hasznos a beszámoló felhasználói számára, ha abból többletinformáció olvasható ki. Feltételezésem szerint létezik a Cash flow kimutatásnak a mérlegen és az eredménykimutatáson felül többletinformáció tartalma.

H1/c hipotézis: A hazai éves beszámolóban szereplő Cash flow kimutatás olyan többletinformációt biztosít a felhasználók számára, amely nem állítható elő a mérleg és az eredménykimutatás adataiból.

A Cash flow kimutatások nemzetközi vizsgálatánál bemutattam, hogy mind a nemzeti számviteli szabályozások, mind a közös szabályrendszer (IAS/IFRS) keretében alkalmazott nemzeti gyakorlat a felszíni vizsgálatok szerint hasonlóságot mutat. Feltételezésem szerint azonban a Cash flow kimutatásokkal kapcsolatos részletek vizsgálata során már eltérések tapasztalhatóak, s ezek mentén az egyes nemzetek hierarchikusan csoportokba rendezhetőek. A hipotézist két részre bontottan vizsgálom, külön a nemzeti szabályozást és külön a közös szabályrendszerben érvényesülő nemzeti gyakorlatot.

H2 hipotézis: Az egyes országok Cash flow kimutatással kapcsolatos nemzeti szabályozása illetve a közös szabályrendszer (IAS 7) keretében alkalmazott nemzeti gyakorlata a részletekben eltérést mutat és ezen eltérések alapján az országok hierarchikusan csoportokba rendezhetőek.

Az egyes nemzetek számviteli szabályozásának vizsgálatánál ismerttettem, hogy az adott ország sajátosságaiból eredően részben eltérő szabályozások alakultak ki. Az

induktív megközelítésű vizsgálatok jellemzően a szabályozási kérdések széles körét fogták át, de csak néhány tényező mentén közelítve. A Cash flow kimutatások témakörénél a legtöbbször csak azt nézték, hogy van-e előírás a kimutatás elkészítésére, de a részletekkel már kevésbé foglalkoztak. Ebből adódóan e területen viszonylag kis különbséget mutattak ki ezek a felmérések. Feltételezésem szerint a nemzeti Cash flow kimutatások szabályozásában eltérések tapasztalhatóak, és ezek alapján a nemzetek hierarchikusan csoportba rendezhetőek.

H2/a hipotézis: Az egyes országok hierarchikusan csoportokba rendezhetőek a Cash flow kimutatásuk összeállítására vonatkozó nemzeti szabályozásaiknak részletei alapján.

A korábbi nemzetközi vizsgálatok rámutattak arra, hogy - az IAS/IFRS beszámoló rendszerben meglévő nagyobb szabadságfokból eredően - az alkalmazott gyakorlatban minden országban a saját korábbi nemzeti szabályrendszerükhöz legközelebb álló megoldásokat választották, így a különbségek az azonos szabályrendszer ellenére is részben fennmaradtak. Feltételezésem szerint az IAS 7 szerinti Cash flow kimutatások alkalmazott nemzeti gyakorlatában eltérések tapasztalhatóak, és ezek alapján a nemzetek hierarchikusan csoportba rendezhetőek.

H2/b hipotézis: Az egyes országok hierarchikusan csoportokba rendezhetőek az IAS 7 szerinti Cash flow kimutatás alkalmazott nemzeti gyakorlatának részletei alapján.

A cash flow adatok információértékét tanulmányozó vizsgálatok egyrészt a cash flow jövőbeli előrejelző képességével, másrészt a részvényhozamokkal való összefüggésével foglalkoztak. Mindegyik vizsgálat arra a megállapításra jutott, hogy a cash flow adatoknak mind egyedileg, mind pedig az eredmény ismeretében járulékosan is információtöbblete van. Feltételezésem szerint ez az összefüggés érvényesül a hazai tőzsdei vállalkozások esetében is.

H3 hipotézis: A magyar tőzsdei vállalkozások működési cash flow-ja szignifikáns összefüggést mutat a részvényhozammal egyedileg és az adózás előtti eredmény ismeretében járulékosan is.

3. A felhasznált módszerek és az értekezés eredményei

A hatályos magyar szabályozás szerint a gazdálkodóknak a pénzügyi helyzetükről a beszámoló kiegészítő mellékletében kell számot adniuk. Az alkalmazott módszerek közül csak az éves beszámolóban van megkötés, abban a Cash flow kimutatást kötelezően szerepeltetni kell, azonban az egyszerűsített éves beszámolóra már nincs ilyen előírás. A hazai Cash flow kimutatás szabályozása viszonylag fiatal, csak 1997-től jelent meg az éves beszámoló kötelező részeként, s azóta a számviteli törvény újrakodifikálása során esett át egy kisebb módosításon (séma bővítése, illetve segítő magyarázatokkal kiegészítése), így valójában még csak az első változat módosított verziójánál tartunk. A kutatás során a magyar Cash flow kimutatással kapcsolatos helyzetet (szabályozás és alkalmazott gyakorlatot) vizsgáltam három részterületre felállított hipotézisek segítségével.

Az első hipotézis a hasznosság oldaláról közelíti meg a témát, s azt vizsgálja, hogy a szabályozás összhangban van-e a hazai alkalmazott gyakorlattal. A pénzügyi helyzettel összefüggő információk az érdekhordozók közül elsődlegesen a hitelezők¹ számára fontosak. Így ezen információk előállítása csak akkor minősül hasznosnak, ha egyáltalán megjelenik olyan érdekhordozó, aki igényli azt.

A Számviteli törvény a méret alapján tesz különbséget a Cash flow kimutatás készítési kötelezettség tekintetében, ezért a H1/a hipotézisben a vállalati sokaságot ez alapján kettébontva elemeztem a hitelezői kötelezettségek megjelenését. A varianciaelemzés vizsgálat azt mutatja, hogy a kisebb vállalkozásoknál szignifikánsan kisebb arányban jelenik meg a hitelező mint érdekhordozó összehasonlítva a nagyobb cégekkel. Ezt főként az egyes kötelezettségarányok mediánja igazolta vissza: szűkebben értelmezve a hitelezői kötelezettségeket a kisebb vállalkozások több, mint felénél nem is jelenik meg ilyen kötelezettség; míg tágabban értelmezve is jelentősen alacsonyabb arányban, mint a nagyobb cégeknél. Ez alapján a méret szerint történő megkülönböztetés indokoltnak tűnik, azonban további vizsgálat keretében lehetne még elemezni, hogy az értékhatárok jó helyen vannak-e ebből a szempontból, esetleg szükség lenne-e egyéb tényezők (például a hitelezői kötelezettségek arányának) bevonása az előírásokra vonatkozó különbségtételnél.

A pénzügyi helyzet bemutatását az alkalmazott gyakorlat elemzésén keresztül vizsgáltam a H1/b hipotézisben. A tapasztalat azt mutatja, hogy az egyszerűsített éves

¹ Tágabb értelmezésben a szállítókat is magában foglalja.

beszámolót készítő vállalkozásoknál önkéntes alapon nem jelenik meg a Cash flow kimutatás közzététele, sőt jónéhányan (37 %) még a legegyszerűbb mutatószámok közlésétől is eltekintek, tulajdonképpen ezzel megsértve a Számviteli törvény előírásait. Az éves beszámolót összeállító vállalkozásoknál is nagyarányú a jogsértő magatartás, mivel 30 %-uknak nem szerepel a közzétett beszámolójában a kötelezően előírt Cash flow kimutatás, sőt a helyzetet súlyosbítja, hogy ezen esetek többségében (69 %) a könyvvizsgálat sem tárta fel eme hiányosságot. A vizsgált téma szempontjából azt a következtetést vonhatjuk le, hogy mindkét kategóriában valószínűleg azért lehet hiányos a beszámoló, mivel nincs olyan érdekhordozó, aki ezt kikényszerítené, vagy nem a beszámoló keretében, hanem más módon jut hozzá a neki szükséges információkhoz, például a banki hitelkérelmek elbírálásához kért adatok keretében. Az elemzésben csak a hitelezői érdekhordozói igények vizsgálatával foglalkoztam, a hiányosságok okainak feltárásával már nem, ez egy további kutatási irány lehetne.

Egy közzétett adat csak akkor válnak információvá, ha a felhasználók számára többletértékkel bír. A Cash flow kimutatás közzététele ebből adódóan csak akkor hasznos, ha az abban szereplő adatok a beszámoló többi részéhez képest hasznosítható újdonságértékkel bírnak, ezt vizsgáltam a H1/c hipotézisben. Általánosságban nézve a kimutatásokat néhány esetben (1,9 %) logikai ellentmondások tapasztalhatóak, vagyis a közzétett Cash flow kimutatás nagy valószínűséggel hibás. Ebben az esetben kérdésként merülhet fel, hogy habár a Cash flow kimutatást közzétették, de az hibás adatokat tartalmaz, akkor lehet, hogy ez a nagyobb probléma, mert itt még félre is vezetik a beszámoló felhasználóit (a könyvvizsgálat két esetben nem tárta fel a súlyosan hibás adatokat). Az elemzés során megállapítottam, hogy - az összeállítás módszeréből részben következően - a direkt megoldással készülő befektetési és finanszírozási kategóriában többségben vannak az új információt tartalmazó sorok, míg a működési részben inkább a mérlegből és az eredménykimutatásból levezethető, vagyis már ismert adatok vagy azok transzformációja (például a mérlegből az állományváltozások) jelennek meg. Az indirekt működési cash flow soroknak nem feltétlenül kell megegyezniük a másik két kimutatásból származtatható értékekkel, mivel bizonyos esetekben korrekciókat kell alkalmazni, ahogy arra a Számviteli törvény 7. melléklete is utal (például az Cash flow kimutatásban az Adózás előtti eredményt a kapott osztalék nélkül kell szerepeltetni), illetve sok publikációban foglalkoztak a témával (lásd az értekezés 81. oldalán leírtakat). A beszámolókból azonban csak az eltérés létezését vizsgáltam, s arra nem nyílt lehetőség, hogy a kimutatás adatainak egyezőségét elemezzem, hogy nem kellett korrigálni és ezért

valóban megegyeznek az értékek, vagy szükség lett volna a korrekcióra a helyes cash flow érték kimutatásához, csak ezt nem tették meg. További kutatásként mélyebb elemzést lehet végezni, de ehhez a beszámolónál már részletesebb adatokra van szükség, amelyet leginkább mélyinterjúk segítségével tartok megvalósíthatónak.

A magyarországi helyzet bemutatása után a H2 hipotézisnél nemzetközi összehasonlításban is megvizsgáltam a hazai szabályozás és alkalmazott gyakorlat elhelyezkedését.

A korábbi nemzeti összehasonlító vizsgálatok többségében azt állapították meg, hogy éles különbség van az angolszász és a kontinentális európai országok között. A csoportokon belül további bontások is lehetségesek, de itt már nincs egységes elkülönítés az egyes kutatásokban, és a csoporton belüli különbségek is jóval kisebbek. Az összehasonlítás szemléletes bemutatása látható például Nobes hierarchikus csoportosításának ábráján (Nobes – Parker [2008]). A korábbi kutatások a szabályozások széles területét fogták át, de csak néhány kérdés mentén vizsgálva az egyes részterületeket, például a Cash flow kimutatásnál csak azt elemezték, hogy kötelező-e az elkészítése. Ezzel szemben a kutatásomban a szabályozás egy szűk szeletét – a Cash flow kimutatást – vizsgáltam, de azt jóval részletesebben egy kérdőív segítségével. Az elemzésbe a Nobes-nál szereplő 14 országot valamint Magyarországot és az IAS/IFRS szabályrendszert kívántam bevonni, de az empirikus kutatás egy éve alatt Kanadáról és Olaszországról nem sikerült a kérdőívet kitöltetnem senkivel, így összesen 14 szabályozás alapján végeztem el a számításokat a H2/a hipotézis tesztelése során. Az összehasonlításnál először egyesével bemutattam a vizsgált 44 kérdés szerint az azonosságokat és az eltéréseket, a végül az eredmények alapján 4 csoportot különítettem el:

- 0.) Nincs szabályozás: Belgium, Franciaország;
- 1.) Fejlődő: Magyarország, Spanyolország;
- 2.) Klasszikus: Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Hollandia, „IFRS”, Japán, Németország, Svédország, Új-Zéland;
- 3.) Továbbgondolt: Egyesült Királyság, Írország.

A korábbi kutatásokkal összehasonlítva megállapítható, hogy a Cash flow kimutatás szabályozása terén kisebbek a különbségek az egyes országok között, s a többség az általam „Klasszikusnak” nevetett csoportban található. A másik három csoport jelentősen eltér ettől, bár különböző tényezők miatt:

- 0) Belgiumban és Franciaországban nincs szabályozás erre a területre;

- 1) Magyarország és Spanyolország rendelkezik szabályozással, de ez viszonylag kis terjedelmű és merev a többivel összehasonlítva;
- 3) az Egyesült Királyság és Írország (közös a szabályozásuk) a korábbi „Klasszikus” megoldástól két területen hajtott végre módosítást (1996-tól), a pénzbázis leszűkítésében illetve a részletesebb kategorizálásban (a három helyett nyolc kategória).

Az IAS/IFRS-ek folyamatban lévő felülvizsgálata során a nemzetközi szabályozás a „Klasszikus”-tól a „Továbbgondolt” felé mozdul el. Emellett megállapíthatjuk azt is, hogy a Cash flow kimutatás szabályzásában nem érvényes az angolszász / kontinentális európai megbontás.

A nemzetközi összehasonlítással foglalkozó kutatások újabb iránya - az IAS/IFRS-ek egyre szélesebb körű alkalmazásából eredően – az azonos szabályozási keretek között alkalmazott nemzeti gyakorlatra helyeződött át. Egyre több országban a tőzsdei vállalkozások a konszolidált beszámolóikat az IAS/IFRS szabályrendszer szerint kötelesek elkészíteni, így ezek vizsgálatánál a nemzeti eltérések csak az alkalmazott gyakorlat miatt jelenhetnek meg, s nem befolyásolja a különbséget az eltérő szabályrendszer. Az elemzések itt is széles számviteli területet, de témánként csak néhány kérdés mentén érintőlegesen vizsgáltak, azonban az eredmények továbbra is azt mutatják, hogy az alkalmazott gyakorlatban is az angolszász és a kontinentális európai országok választhatók szét két csoportra (Nobes [2011]). Az értekezésben a vizsgálatot a Cash flow kimutatás területére szűkítettem le, azonban itt részletesebben vizsgálva azt, az IAS 7 szerint összesen 9 választási lehetőség mentén (2 formai és 7 tartalmi kérdésben). A kutatásba a Nobes által vizsgált 8 országot vontam be, de külön modellben vizsgáltam a Magyarországgal kiegészített változatot is. Általánosan azt tapasztaltam, hogy a többség a standard által javasolt alapesetet használja, s az alternatív megoldás kevésbé jelenik meg az alkalmazott gyakorlatban. Egyetlen kivétel volt, ez a működési kategória összeállítási módszere, amelynél az ausztrál vállalkozások kivételével szinte mindenki az opcionálisan megengedett indirekt logikát alkalmazta. Az alkalmazott gyakorlat kérdésenkénti összehasonlítása után klaszterelemzéssel készítettem el a hierarchikus csoportosítást. A dendrogram alapján itt már a korábbi kutatásokban megjelent angolszász és kontinentális európai bontás rajzolódott ki, mivel a vizsgálatban az ausztrál és a brit vállalkozások kerültek először leválasztásra, majd a hat kontinentális európai ország alkotott egy külön csoportot, amelyet ezután még két három tagú részcsoportha lehetett felbontani. A fő

különbségek a javasolt és az alternatív megoldások közti választás arányában jelennek meg a következők szerint:

- 1) Egyedül Ausztráliában alkalmazzák döntő többségben a javasolt direkt megoldást a működési cash flow kategória összeállítására (a többi országban csak elvétve), és a többi kérdésben is jellemzőbb a javasolt alapesetek választása;
- 2) Az Egyesült Királyságban inkább az opcionális engedélyezett megoldás a jellemző*;
- 3) Hollandiára, Olaszországra és Spanyolországra a köztes, de kisebb mértékben inkább az ajánlott megoldás alkalmazása a gyakori*;
- 4) Franciaországban, Németországban és Svédországban többségében a javasolt megoldás mellett döntenek, s ritkán élnek az alternatív lehetőségekkel*.

* A működési kategória a 2-4 csoportokban kivétel, mivel szinte mindenki a megengedett indirekt logikát választotta. A modellben Magyarországot elhelyezve érdemben nem változik a kép, a kontinentális európai csoportba kerültünk, s azon belül a „Köztes” alcsoportban szerepelünk, de a csoport másik három tagjához képest közelebb vagyunk a brit gyakorlathoz.

Az elvégzett kutatásnál két irányban lehet továbblépni, egyrészt a vizsgálatba bevont országok körét tekintve, például érdekes lenne a magyar helyzetet összevetni a többi kelet-közép-európai országgal, másrészt a számvitel más területein is lehetne mélyégi vizsgálatokat folytatni.

A gazdálkodó egységek teljesítményét sokféleképp mérhetjük, egyaránt használhatunk eredmény vagy cash flow adatokat erre, illetve a tőzsdei cégek esetében külső teljesítménymérőként a részvényhozamot is elemezhetjük. A H3 hipotézisemben a magyar tőzsdei vállalkozások eredmény és cash flow adatait vizsgáltam a részvényhozamukkal összefüggésben. Az elemzésben 13 vállalat 2005-2011 közötti időszaka szerepelt, amelyből – a felhasznált modellek kilógó és extrém értékre való érzékenysége miatti megtisztítása után – összesen 78 eseten alapultak a számítások. A felhasznált adatokból az adózás előtti eredmény és a működési cash flow értéke mutatta legnagyobb összefüggést a részvényhozammal, így a részletesebb vizsgálatokban ezekkel dolgoztam tovább. A két beszámolóban szereplő adat részvényhozammal való egyedi összefüggését először az irány vizsgálata nélküli korrelációs számítással elemeztem, amely alapján mindkét esetben szignifikáns gyenge pozitív kapcsolatot állapítottam meg. Az adatok járulékos összefüggésére a parciális korrelációs együtthatót alkalmaztam, amelynél az adózás előtti eredménynél megmaradt a szignifikáns gyenge pozitív kapcsolat a cash

flow változó kontrollálása mellett, viszont ez fordítva az általánosan elfogadott szignifikancia szinten már nem mutatható ki. Az összefüggés-vizsgálatnál az irány bekapcsolásával regressziós modelleket állítottam fel, ahol az adózás előtti eredmény és a működési cash flow adat volt a független változó, a részvényhozam pedig a függő változó. A kéttényezős (egy független és egy függő változó) regressziónál mind az adózás előtti eredmény, mind a működési cash flow szignifikáns – konstans nélküli – lineáris összefüggést mutat a részvényhozammal. A független változók együttes bevonása során, azaz háromtényezős (két független és egy függő változó) modellt felépítve azonban azt kaptam, hogy a szignifikáns lineáris egyenletben csak az adózás előtti eredmény próbája mutat egyedileg is szignifikáns összefüggést, a működési cash flow és a konstans tag már nem. Mindkét vizsgálat alapján arra a következtetésre jutottam, hogy az elemzés tárgyát képező körben az adózás előtti eredmény egyedileg és járulékosan is többletinformációval bír a részvényhozammal összefüggésben, a működési cash flow adatról azonban csak egyedileg mondható ez el, járulékosan már nem.

Az elemzésnél csak a cégek beszámolóiban megjelenő adatokat használtam fel, amelyek - a szabályozás szabadságából eredően - azonban nem minden esetben éltek ugyanazzal a cash flow kategória besorolási variációval. További kutatásban lehetne elemezni, hogy az alkalmazott gyakorlat egységesítése javítja-e a modell magyarázó erejét, illetve a problémás besorolási tényezőkkel további változókkal lehetne a modell finomítását tesztelni. A vizsgálatba csak a 2005-2011 között folyamatosan a tőzsdén szereplő és a többi feltételnek is megfelelő cégeket vontam be, de az elemzést ki lehetne terjeszteni a tőzsdére közben belépő vagy onnan kilépő vállalkozásokkal is. Ezen bővítés esetén már elegendő adatmennyiség állna rendelkezésre ahhoz, hogy akár éves bontásban is lefuttathatóak legyenek a modellek, azonban a cégenkénti vizsgálathoz a legfeljebb 7 év adatát még kevésnek találom.

4. Következtetések összegzése

Az értekezésemben csak a számviteli beszámolókból szereplő Cash flow kimutatásokkal foglalkoztam. A Cash flow kimutatások azonban sokkal szélesebb témakört ölelnek fel, így további kutatásokra adnak lehetőséget akár a számvitel területén maradván (például a vállalatban belül használt, de nem közzétett Cash flow kimutatások) akár a határterületekre evezve (például pénzügyi vagy vállalatértékelési megközelítések).

Az értekezésben a számviteli beszámolókból megjelenő Cash flow kimutatásokkal kapcsolatos szabályozásokat és alkalmazott gyakorlatot mutattam be, amelynek során a magyar helyzetet nemzetközi összehasonlításban is elhelyeztem. Az elemzések alapján a következő területeken fogalmaztam meg fejlesztési lehetőségeket a hazai szabályozás és alkalmazott gyakorlat tekintetében.

A hitelezői érdekhordozók vizsgálata során kimutattam, hogy a mérlegben sokszor nem is jelenik meg velük kapcsolatos kötelezettség, amely a kisvállalatok több mint felére igaz, de a nagyobb cégeknél is találkozhatunk ilyen esetekkel. A közzétett kiegészítő mellékletek elemzése azt mutatta, hogy sok esetben a gazdálkodók nem tartják be a Számviteli törvény előírásait, s nem készítik el a pénzügyi helyzet jellemzését, illetve az éves beszámolóban a Cash flow kimutatást. Kis előfordulással az elkészített Cash flow kimutatások ellentmondást tartalmaznak a beszámoló többi részével összehasonlítva, vagyis valószínűleg hibásak. Mindkét megállapításból eredően azt javaslom, hogy érdemes lenne átgondolni a Cash flow kimutatásra kötelezettek körét a szűkítés irányába, amelynek során célszerű lenne az érdekhordozói igények megjelenését is figyelembe venni a költség-haszon elv alapján. Szűkebb körű kötelező előírást több fejlett ország is alkalmaz (Amerikai Egyesült Államok, Hollandia, Japán, Németország), s kettőben még szabályozás sincs (Belgium, Franciaország), bár ez utóbbit nem tartom követendő példának.

A nemzeti Cash flow kimutatások összehasonlítása során Magyarország a kiterjedelmű és merev szabályozásával a „Fejlődő” csoportba került. Fejlesztésre vagy a nemzetközi szabályozás adaptálása vagy a vizsgálatban szereplő fejlett országok szabályozása irányába történő elmozdulás jöhet szóba. Két területen kellene előbbre lépni, egyrészt részletesebb szabályalkotásra volna szükség, másrészt a többi szabályozáshoz hasonlóan nagyobb szabadságot kellene biztosítani a gazdálkodók számára a kimutatás elkészítésénél. Az egyik ilyen terület a működési cash flow kategória összeállítása,

amelynél - a nagyobb információtartalomból eredően - a direkt megoldást legalább megengedni, esetleg javasolni, vagy radikálisabb előrelépés esetén kötelezően előírni lehetne.

A magyar tőzsdei cégek körében az IAS 7 szerinti alkalmazott gyakorlat összhangban van a nyugat-európai országok gyakorlatával, így itt már utolértük őket, ezért nincs szükség további fejlesztésre.

A Cash flow kimutatás összeállítása során sokszor találkozunk tagolástani problémákkal, amelyet a Cash flow kimutatás hibájának szoktak felróni, pedig igazából itt jelenik meg a közgazdaságtan hármas tagolási rendszere (működés, befektetés, finanszírozás), s a beszámoló másik két kimutatása tér el ettől. Ebből adódóan a Mérleg és az Eredménykimutatás van lemaradásban, de mivel a könyvvezetés során ezek kapnak prioritást, majd utána készül el a Cash flow kimutatás, ezért néz ki fordítottan a helyzet. A jelenleg az IASB-FASB közös projektjében folyamatban lévő pénzügyi kimutatások felülvizsgálata pontosan ebbe az irányba mozdul el, vagyis ez várható a számvitel jövőjében. A kérdés csak az, hogy a magyar szabályalkotó és szakma ezt milyen lemaradással fogja követni, vagy jobb esetben együtt halad vele, esetleg úttörőként elébe megy a változásoknak.

A kutatás során szerzett tapasztalataim alapján szükségesnek tartom a szakma minden résztvevője számára a Cash flow kimutatással kapcsolatos ismereteik színvonalának emelését, amelyet a hasznosság oldaláról közelítenék meg, vagyis képzések, publikációk, tanulmányok során világítanék rá a Cash flow kimutatás előnyeire. Remélem a disszertációmmal sikerül ehhez a folyamathoz hozzájárulnom.

5. A tézisgyűjteményben szereplő hivatkozások

1. Bae, Kee-Hong – Tan, Hongping – Welker, Michael [2008]: International GAAP Differences: The Impact on Foreign Analysts. (The Accounting Review; Vol. 83, No. 3; pp. 593–628)
2. Beke Jenő [2010]: Nemzetközi számviteli standardok adaptálásának gyakorlata. (Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat; 52. évfolyam, 2. szám, 2010. február; 90-95. oldal)
3. Benedict, Augustine – Elliott, Barry [2001]: Practical accounting. (FT/Prentice Hall; Harlow)
4. Bowen, Robert M. – Burgstahler, David – Daley, Lane A. [1987]: The Incremental Information Content of Accrual versus Cash Flows. (The Accounting Review; Vol. 62, No. 4, Oct. 1987; pp. 723-747)
5. IASCF [2003]: Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok 2003: A Nemzetközi Számviteli Standardokkal és Értelmezésekkel egybefoglalva. (Magyar Számvitel Fejlesztéséért Alapítvány; Budapest)
6. IASCF [2008]: Discussion Paper: Preliminary Views on Financial Statement Presentation. (IASCF; London)
7. Lakatos László Péter [2009]: A számvitel szabályozása, és a pénzügyi kimutatások hasznosságának megítélése. (Ph.D. értekezés; Budapesti Corvinus Egyetem; Budapest)
8. Nobes, Christopher – Parker, Robert [2008]: Comparative international accounting. (Tenth edition; FT/Prentice Hall; Harlow)
9. Nobes, Christopher [2011]: IFRS practices and the persistence of accounting system classification. (Abacus; 29 March 2011)
10. Purvis, S. E. C. – Gernon, Helen – Diamond, Michael A. [1988] The IASC and Its Comparability Project: Prerequisites for Success. *IN: Accounting theory: Text and readings* (6th edition; Wiley; New York; pp. 290-314)

6. Az értekezés témakörével kapcsolatos saját publikációk

Az értekezés témakörével kapcsolatban megjelent önálló publikációk

1. László Norbert [2005]: Kérdések a cash-flow körül. Avagy hol a pénz? (SzámAdó; 14. évfolyam, 3. szám, 2005. március; 8-12. oldal)
2. László Norbert [2010]: A pénzügyi helyzet bemutatása a számviteli beszámolókbán, kiemelt szerepben a cash flow-kimutatással. (Számviteli Tanácsadó; 2. évfolyam, 3. szám, 2010. március; 2-15. oldal)
3. László Norbert [2013a]: Cash flow kimutatások a számviteli beszámolókbán (Bosnyák János emlékkonferencia; Budapesti Corvinus Egyetem; Budapest; 2013. február 15.)
4. László Norbert [2013b]: Vállalkozások pénzügyi helyzetének bemutatása a számviteli beszámolókbán a Magyarországon alkalmazott gyakorlat tükrében (Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat; 55. évfolyam, 3. szám, 2013. március; 141. oldal)